

SELDEREY (APIGUM GRAVIOLENS) O‘SIMLIGINING TARQALISHI VA DORIVORLIK XUSUSIYATLARI

Sobirova Muqaddas Botirovna

O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

“Biotexnologiya” kafedrası, Biologiya fanlari nomzodi (Ph.D.)

Ubaydullayeva Komila Kamoliddin qizi

O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

“Biotexnologiya” yo‘nalishi talabasi

Annotasiya: Hozirgi kunda dorivor o‘simliklar shu jumladan, selderey (*Apeium graveolens*)ga bo‘lgan talab ham yetarli darajada ortib bormoqda. Ushbu maqolada selderey o‘simligining ahamiyati, tarqalishi hamda dorivorlik xususiyatlari bir qancha adabiyotlar asosida o‘rganilib tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: *Apium graveolens*, *Apium graveolens dulce*, antioksidant, flavonoidlar, kofein kislotasi, apigenin, kaempferol, quersetin.

Selderey (*Apium graveolens* Linn) soyabonguldoshlar (Apiaceae) oilasiga mansub o‘simlik bo‘lib, qadim zamonlardan beri bir qancha xalqlarning an‘anaviy tibbiyotida ziravor o‘simlik sifatida ishlatiladi.

Apium graviolens hayotiy shakliga ko‘ra, ikki yillik va ko‘p yillik o‘simlik bo‘lib, birinchi yili poya chiqarib ikkinchi yili to‘pgul hosil qiladi. Gullari mayda, oq, chetdan changlanadi. Poyasi sershox, bargi va ildizida 4,3 % qand moddasi mavjud bo‘ladi. Sovuqqa chidamli yorug‘sevar bo‘lishi bilan birga suvga talabchandir. Urug‘i fevral, mart oylarida yerga sepiladi. Evropa, Osiyo va Afrikadagi mo‘tadil hududlar hamda O‘rta yer dengizi vatani hisoblanadi.

Mahalliy aholi orasida “Karafs” nomi bilan tanilgan bo’lib, Amerika va Avstraliyada 20 ta turi tarqalgan [1].

Apium graveolens ikki xil sabzavot ekinlarining ajdodi hisoblanadi. Selderey iste’mol qilinadigan tiniq barg poyalari va barglari uchun yetishtiriladi. Shuningdek, uning kattalashgan sholg’omga o’xshash ildizlari ham iste’mol qilinadi[2].

Seldereyni iste’mol qilish va etishtirish Hindiston, Habashiston, Eron, Jazoir, Kavkaz va Indoneziya kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda juda ko’p qo’llaniladi [3].

Selderey kimyoviy tarkibiga ko’ra kofein kislotasi, p-kumar kislotasi, ferul kislotasi, apigenin, luteolin, tanin, saponin va kaempferol kabi birikmalar tufayli, erkin radikallarni olib tashlash uchun kuchli antioksidant xususiyatiga ega. Turli birikmalar va turli konsentratsiyali selderey ana tarkibga ko’ra shifobaxsh ta’sirga ega bo’lishi aniq. Bir qancha tadqiqotlarda seldereyning boshqa terapevtik va sanoat xususiyatlariga e’tibor qaratish tavsiya etilgan [5].

Shuningdek, seldereyning tarkibiy qismlariga glikozidlar, steroidlar va turli xil fenolik moddalar, shu jumladan furanokumarinlar, flavonlar kiradi. O’simlikning turli qismlarida tarkibiy qismlarning o’zgaruvchanligi mavjud.

Flavonoidlar o’simlikda keng tarqalgan tabiiy mahsulotlar sinfi bo’lib, ularning aksariyati glikozidlar shaklida uchraydi. Sabzavotlar va mevalar kabi asosiy oziq-ovqat manbalari flavonoidlarning tabiiy manbalari hisoblanadi. Seldereydagi ikkilamchi metabolitlarning eng muhim turlaridan biri bo’lib, asosan apigenin, kaempferol, quersetin va luteolin hisoblanadi. Xususan, seldereyda apigenin miqdori boshqa o’simliklarga qaraganda ancha yuqori bo’lib, biotin, temir, yod, kaliy, kaltsiy, magniy, marganets, molibden, natriy, selen, fosfor kabi makro va mikro elementlar ham uchraydi. Shuningdek, A vitamini, efir moyi, mineral tuzlar ham mavjud [1 -rasm].

1-rasm. Dorivorlik xususiyatlari va xalq tabobatida qo‘llanilishi

Apium graviolensning turli qismlari jigar va taloq kasalliklarida, miya kasalliklarida, tana og‘rig‘ida va uyqu buzilishida qo‘llaniladi.

Seldereyning urug‘lari, barglari va poyalari podagra, revmatizm, siydik yo‘llarining yallig‘lanishi va artritni davolash uchun ham ishlatiladi. Shu bilan birga diuretik sifatida, bezlarni, o‘t, buyrak toshlarini rag‘batlantirish, ichaklarni tartibga solish, ishtahani oshirish va asab qo‘zg‘alishning profilaktikasi sifatida ham qo‘llanilishi mumkin [2].

Xulosa qilib aytganda, selderey turli kasalliklarni davolashda inson salomatligini tiklashda yordamchi vosita sifatida qo‘llanilishi asosiy ahamiyatga ega. Aholi orasida ushbu o‘simlikdan asosan oziq-ovqat mahsulotlarini bezatishda estetik maqsadlarda qo‘llaniladi. Shuningdek, uning dorivorlik xususiyatlari to‘g‘risidagi ilmiy natijalar ham muhim ahamiyatga egaligi bilan ajralib turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1.Lin, LZ, Lu, SM va Harnly, JM LC-DAD-ESI/MS tomonidan selderey, xitoy seldereyi va selderey urug‘idagi glikosillangan flavonoid malonatlarini aniqlash va miqdorini aniqlash. J. Agrik. Oziq-ovqat kimyosi. 55 , 1321–1326

(2007).

2. Kooti W, Ghasemiboroon M, Asadi-Samani M, et al. The effect of alcoholic extract of celery leaves on the delivery rate (fertilization and stillbirths), the number, weight and sex ratio of rat off spring. *Adv Environ Biol.* 2014;8:824-830

3. Mencherini T, Cau A, Bianco G, Della Loggia R, Aquino RP, Autore G. An extract of *Apium graveolens* var. dulce leaves: structure of the major constituent, apiin, and its anti-inflammatory properties. *J Pharm Pharmacol.* 2007;59:891-897.

4. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Selderey>

5. https://nhb.gov.in/report_files/celery/CELERY.htm

6. Sobirova M. Determination of stimulant properties of local rhizobacteria-based bioproducts against *Cynara scolymus* L. // *The American Journal of Agriculture and Biomedical Engineering* //. 2022. – 4 (02), p. 26-30.

7. Sobirova M., Murodova S. Effects of biopreparates on *cynara scolymus* L., micro and macroelements, and quantity of flavonoids // *In E3S Web of Conferences* //. 2021. Vol. 258.

8. Собирова М., Муродова С. Технология получения элиситора, эффективно влияющего на биологические свойства *Cynara Scolymus* L.-М.: Научное обозрение. биологические науки, 2022. №1. с. 68-72

9. Муродова С. С., Хўжаназарова М. Қ., Собирова М.В. PGPR микроорганизмлардан биопрепарат сифатида фойдаланишда иммолизациянинг истиқболли жиҳатлари // “O‘zbekistonda ilm-fanning rivojlanish istiqbollari” xalqaro ilmiy-amaliy anjumani. 2022 yil 30 noyabr 534-543 bet.